

Rys biograficzny Ks. Biskupa Edwarda Frankowskiego (do 2000 roku)

Pierwsze lata kapłaństwa i praca duszpasterska w Stalowej Woli

Biskup Edward Marian Frankowski urodził się 15 sierpnia 1937 r. w Kępie Rzeczyckiej, parafia Wola Rzeczycka, należącej do powiatu tarnobrzeskiego w województwie lwowskim¹. Jego rodzicami byli Władysław i Julia z domu Madej. Ojciec był kolejarzem na stacji w Kępie Rzeczyckiej. Edward był pierwszym z dwojga dzieci państwa Frankowskich. Po ukończeniu szkoły podstawowej kontynuował naukę w gimnazjum w Stalowej Woli - Rozwadowie. Po zdaniu matury w 1955 r. wstąpił do Seminarium Duchownego w Przemyślu. Był zdolnym i pracowitym klerikiem². Świecenia kapłańskie przyjął z rąk biskupa ordynariusza Franciszka Bardy 18 czerwca 1961 r. w katedrze w Przemyślu.

Po krótkim urlopie 30 czerwca 1961 r. został skierowany jako wikariusz do parafii Hyżne w dekanacie Tyczyn. Parafia liczyła 4,5 tysiąca wiernych i obejmowała siedem miejscowości. Większość obowiązków duszpasterskich spoczywała na nim, gdyż proboszcz i drugi wikary byli chorzy. 30 lipca 1964 r. został wikariuszem w Jaśle. Pracował do 1967 r. w parafii, liczącej 20 tysięcy wiernych, obejmującej miasto i 16 sąsiednich miejscowości. Podstawowym zajęciem duszpasterskim ks. Frankowskiego była posługa w kościołach i nauka religii – 42 godziny tygodniowo. Zorganizował przy parafii bibliotekę religijną dla młodzieży, opiekował się orkiestrą i chórem muzycznym „Echo” w Jaśle³.

Ordynariusz przemyski biskup Ignacy Tokarczuk w lipcu 1967 r. erygował parafię Matki Bożej Różańcowej, która objęła osiedle Stalowa Wola – Południe na peryferiach miasta. Ks. E. Frankowski otrzymał 1.07.1967 r. nominację na wikariusza w parafii św. Floriana, z poleceniem zorganizowania duszpasterstwa przy kaplicy Matki Bożej Różańcowej⁴. Niewielka parafia liczyła ok. 1800 mieszkańców⁵. Centrum życia duszpasterskiego stanowiła mała kaplica w Chyłach. Władze miejskie nie zgadzały się na rozbudowę kaplicy i organizowanie w mieszkaniach prywatnych nauczania religii, usuniętej ze szkół. Ksiądz z pomocą parafian, rozbudował kaplicę, wzniesiono zakrystię i przedłużono kaplicę o przybudówkę. Potem wykonano zadanie, jednak zostało zdemontowane, bo od tego uzależniano pozwolenie na ukończenie budowy kościoła Matki Bożej Królowej Polski w Stalowej Woli⁶. W każdą niedzielę i święto w kaplicy odprawiane były cztery msze święte. Dla dzieci szkoły podstawowej nr 5, młodzieży szkół zasadniczych PKS i Zasadniczej Szkoły Gastronomicznej zorganizował punkt katechetyczny⁷. W 1967 r. zaczęły się szykany władz administracyjnych

¹ Ks. B. Stanaszek, *Dziesięciolecie sakry – z J. E. Bp Edwardem Frankowskim rozmawia ks. B. Stanaszek*, „Sandomierski Gość Niedzielny” nr 14, 4.04.1999; w: M. Rehowska, *Historia jednego gimnazjum nad Sanem. Rozwadów 1944 – 1955*, Stalowa Wola - Rozwadów 1999, s. 185.

² Ks. W. Zdeb, *Dzieje parafii Stalowa Wola w latach 1943 – 1977*, praca magisterska napisana na Wydziale Teologicznym KUL, Lublin 1993, s. 98.

³ Ks. W. Zdeb, *Dzieje parafii Stalowa Wola...*, s. 99; Relacja bpa E. Frankowskiego.

⁴ B. Kopacz, *Różańcowa i sercańska*, w: *Miasto i ludzie Stalowej Woli*, red. B. Kopacz, Stalowa Wola 2003, s. 25.

⁵ Ks. E. Frankowski, *Spoleczne uwarunkowania postaw religijnych młodzieży szkół średnich*, Stalowa Wola 2004, s. 58.

⁶ Bp E. Frankowski, *Zmagania o Kościół*, relację oprac. Mariusz Krzysztofiński, „Studia Rzeszowskie”, tom X, Rzeszów 2003 s. 152.

⁷ Ks. E. Frankowski, *Spoleczne uwarunkowania ...*, s. 58.

wobec ks. Edwarda Frankowskiego, późniejszego „najuciąźliwszego dla komunistów proboszcza stalowowolskiego i biskupa sufragana”⁸.

12 listopada 1970 r. biskup diecezji mianował ks. E. Frankowskiego rektorem kaplicy Matki Bożej Różańcowej w Chyłach⁹. Ks. proboszcz założył w 1970 r. dom Sióstr Służebniczek Dębickich w parafii. Opiekował się dużą grupą ministrantów, troszczył się o ewangelizację licznych rodzin Cyganów, mieszkających w drewnianych barakach. Wielu Romom udzielił sakramentów chrztu, bierzmowania i komunii świętej. Dzięki jego staraniom 12 par małżeńskich Cyganów zawarło sakrament małżeństwa. Organizował zespoły instrumentalne, wokalne i recytatorskie, a dla młodzieży spotkania dyskusyjne i imprezy¹⁰. W maju 1971 r. zorganizował w parafii uroczystość nawiedzenia kopii obrazu Matki Bożej Częstochowskiej, w symbolach świecy i Ewangelii. Obraz, peregrynujący po parafiach, był przez władze uwięziony na Jasnej Górze¹¹.

Jednocześnie z pracą duszpasterską w parafii ks. E. Frankowski w latach 1967 – 1972 podjął zaoczne studia teologiczno-pastoralne na Wydziale Teologicznym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, uzyskując tytuł magistra teologii. Przeprowadził pierwsze badania socjologiczne postaw religijnych młodzieży w Stalowej Woli. Pracę magisterską „Społeczne uwarunkowania postaw religijnych młodzieży szkół średnich. Studium socjologiczne na podstawie badań ankietowych wśród młodzieży szkolnej w Stalowej Woli” obronioną na KUL w 1971 r., napisał na seminarium socjologii religii pod kierunkiem ks. doc. dr hab. Józefa Majki. W latach 1971-1975 studiował w Instytucie Pastoralnym KUL i odbył kurs doktorancki.

Po rocznym urlopie doktoranckim, 16 sierpnia 1975 r. ks. E. Frankowski został mianowany proboszczem parafii św. Floriana w Stalowej Woli. Praca w parafii św. Floriana prowadzona była w trudnych warunkach, obejmowała duże dzielnice miasta, z rosnącą ilością mieszkańców. Na terenie parafii był mały, drewniany, zabytkowy kościółek św. Floriana oraz kościół Matki Bożej Królowej Polski w budowie. Kościół wzniesiony w stanie surowym, był konsekrowany przez kardynała Karola Wojtyłę 2 grudnia 1973 r. Podczas posługi duszpasterskiej w parafii św. Floriana ks. E. Frankowski miał ok. 40 tys. parafian¹².

Przy kościołach św. Floriana i MBKP nie było plebani i pomieszczeń na katechizację. Ks. E. Frankowski uzyskał zgodę władz na budowę plebani. Było to dużym osiągnięciem, bo władze ogromnie utrudniały prowadzenie wszelkich budów przez Kościół¹³. Pod koniec 1975 r. przedstawił w Urzędzie Miejskim projekt nowej plebani. 8 grudnia 1975 r. projekt został zatwierdzony¹⁴. Ks. proboszcz zdawał sobie sprawę, że metraż plebani był zbyt mały na potrzeby parafii i czynił starania dla jej powiększenia. 17 września 1976 r. złożył w Urzędzie Miejskim w Stalowej Woli wniosek o zezwolenie na nadbudowę drugiego piętra i poddasza. Nie czekając na odpowiedź 22 września 1976 r. przystąpiono do prac budowlanych. Urząd Wojewódzki w Tarnobrzegu 28 września 1976 r. wydał zakaz prowadzenia prac do czasu rozpatrzenia wniosku. Władze zostały postawione przed faktem dokonanym, bowiem do czasu wydania zakazu wymurowano ściany drugiego piętra¹⁵. W wyniku nadbudowy i dodatkowego podpiwniczenia budynek posiadał 6 kondygnacji zamiast trzech¹⁶. 20 listopada 1977 r. podczas uroczystości 600-lecia Diecezji Przemyskiej bp Bolesław Taborski poświęcił dom parafialny.

⁸ J. Musiał, *Represje wobec budowniczych kościołów w diecezji przemyskiej*, „Studia Rzeszowskie”, tom X, Rzeszów 2003, s. 120.

⁹ Ks. E. Frankowski, *Stalowa Wola – Południe (Chyły)*, w: *Placówki duszpasterskie w Diecezji Przemyskiej utworzone w latach 1966 – 1973*, red. M. Jastrzębski, Przemyśl 1974, maszynopis w Bibliotece Seminarium Duchownego w Przemyślu, s. 327.

¹⁰ Ks. E. Frankowski, *Społeczne uwarunkowania...*, s. 58.

¹¹ D. Garbacz, *Wzrastanie Stalowa Wola 1954-1973*, Stalowa Wola 1999, s. 164.

¹² Bp E. Frankowski, *Zmagania o Kościół...*, s. 15.

¹³ D. Garbacz, *Przełomowe czasy Stalowa Wola 1974-2000*, Stalowa Wola 2002, s. 232.

¹⁴ Ks. W. Zdeb, *Dzieje parafii Stalowa Wola...*, s. 117.

¹⁵ Tamże, s. 118-119.

¹⁶ Ks. W. Zdeb, *Dzieje parafii Stalowa Wola...*, s. 119.

19 listopada 1977 r. decyzją bp I. Tokarczuka Stalowa Wola została podzielona na dwie parafie św. Floriana i Matki Bożej Królowej Polski. Ks. E. Frankowski został mianowany proboszczem nowej parafii MBKP. Doceniając zasługi ks. E. Frankowskiego Kuria Biskupia w Przemyślu przyznała mu odznaczenie Rokiety i Montolestu – 22.12.1977 oraz Kapelana Ojca Świętego w dniu 14.06.1983. Ojciec Święty Jan Paweł II podniósł 28 stycznia 1993 r. świątynię MBKP do godności konkatedry, a we wrześniu 1998 r. do godności bazyliki mniejszej, jako wyraz docenienia roli miasta w życiu religijnym diecezji¹⁷, w uznaniu dla postawy kościoła w Stalowej Woli w obronie praw i godności człowieka.

Jednym z pierwszych działań ks. proboszcza było utworzenie Duszpasterstwa Młodzieży Pracującej. Praca formacyjna z młodzieżą odbywała się przez powołanie służby liturgicznej ołtarza, niezależne harcerstwo, niezależne obozy dla dzieci i młodzieży w czasie wakacji, inicjatywy obejmujące wielotysięczne środowiska: Sacrosongi, Pieszą Pielgrzymkę Stalowa Wola – Jasna Góra, a szczególnie utworzenie Filii KUL w Stalowej Woli.

W gronie inicjatorów Pieszaj Pielgrzymki Stalowa Wola – Jasna Góra byli głównie ludzie młodzi. Po spotkaniu na plebani ks. proboszcz E. Frankowski zaakceptował ideę Pielgrzymki Pieszaj i wyznaczył ks. wikariusza Stanisława Grygla na dyrektora Pielgrzymki. Pierwsza Pieszaj Pielgrzymka wyruszyła 5 sierpnia 1984 r. po mszy św. w kościele MBKP, celebrowanej przez ks. E. Frankowskiego. Proboszcz przeszedł z pielgrzymami pieszo trasę etapu w pierwszym dniu ze Stalowej Woli do Chmielowa pod Tarnobrzegiem. Potem odwiedził pielgrzymów na trasie i wchodził z nimi na Jasną Górę. Od tamtego czasu rokrocznie odwiedza pielgrzymów na trasie.

Pomysł powołania niezależnej drużyny harcerskiej w parafii powstał w październiku 1984 r., po Tygodniu Kultury Chrześcijańskiej¹⁸. Harcerstwo przy parafii działało od 1986 r. Twórcą i opiekunem I Niezależnej Drużyny Harcerskiej „Bór” im. płk. Lisa Kuli, przy wsparciu ks. proboszcza, był ks. Roman Jurczak, wikary w parafii MBKP, który został pierwszym drużynowym. Harcerze z I NDH włączyli się w obsługę Pieszaj Pielgrzymki Stalowa Wola – Jasna Góra. Duszpasterski Ośrodek Kultury Chrześcijańskiej przygotowywał od 1984 r. obozy niezależne dla dzieci i młodzieży¹⁹. W organizacji obozów współpracowała z podziemną „Solidarnością” NDH. Ks. proboszcz organizował Festiwale Piosenki Oazowej zwane Sacrosongami²⁰.

Ks. proboszcz podjął starania o sprowadzenie do kościoła MBKP słynącego łaskami obrazu Matki Bożej Pocieszenia. Obraz został umieszczony w świątyni przez bp I. Tokarczuka 8 października 1980 r. Ks. proboszcz zorganizował uroczystość 600-lecia Cudownego Obrazu Jasnogórskiego 5 listopada 1982 r. W trosce o rodziny utworzył poradnię rodzinną i organizował Katolickie Dni Rodziny. Pierwsze Katolickie Dni Rodziny odbyły się w dniach 29 kwietnia – 5 maja 1984 r.

Poprzez budowę Domu Katechetycznego, przy udziale parafian przybyło miejsca na prowadzenie działalności duszpasterskiej i społecznej: parter, piętro, poddasze, duża sala oraz kilkadziesiąt mniejszych pomieszczeń²¹. W latach 80 zbudowano ponad 40 metrową dzwonnice, na której umocowano trzy dzwony, w tym jeden „Solidarności”²².

Ks. proboszcz tworzył wspólnoty parafialne, zaczynając od tradycyjnych, a kończąc na duszpasterstwach poszczególnych stanów i zawodów²³. Z jego inicjatywy w parafii powstało

¹⁷ Z przeszłości diecezji sandomierskiej, w: *Aby byli jedno. Drugi Synod Diecezji Sandomierskiej. Dekrety i Instrukcje*, Sandomierz 1999, s. 30.

¹⁸ E. Kuberna, *Kalendarium Duszpasterskiego Ośrodka kultury Chrześcijańskiej Parafii Matki Bożej Królowej Polski w Stalowej Woli 1983-1991*, w: *Solidarność z Kościołem*, Sandomierz 2003, s. 76.

¹⁹ E. Kuberna, *Kalendarium Duszpasterskiego Ośrodka...*, s. 116.

²⁰ E. Kuberna, *Kalendarium Duszpasterskiego Ośrodka...*, s. 87.

²¹ E. Kuberna, *Kalendarium Duszpasterskiego Ośrodka...*, s. 111.

²² D. Garbacz, *Przełomowe czasy...*, s. 235.

²³ Ks. W. Zdeb, *Dzieje parafii Stalowa Wola...*, s. 100.

ponad 30 wspólnot, a wśród nich: Rada Charytatywna – w 1982 r., Rada Duszpasterska, Rada Katechetyczna, Rycerstwo Niepokalanej, Rodzina św. Franciszka, Krucjata Modlitwy w obronie poczętych dzieci, Bractwo Adoratorów Najświętszego Sakramentu, Wspólnota Modlitewna Odnowy w Duchu Świętym, Liturgiczna Służba Ołtarza, Oaza Dzieci Bożych, Oazy Młodzieżowe, Oazy Rodzin, Rodziny Duchowej Pomocy Papieżowi, Neokatechumenat, Ruch Trzeźwości im. św. Maksymiliana Kolbego, Wspólnoty Żywego Różańca, Duszpasterstwo Niewidomych, Duszpasterstwo Ludzi Pracy²⁴. W 1987 r., gdy „Solidarność” jako grupa wiodąca w DLP podjęła jawną działalność w Komitecie Założycielskim wyodrębniły się duszpasterstwa zawodowe: służby zdrowia i nauczycieli. Od 1982 r. działał Teatr Chrześcijański i Koło Żywego Słowa.

Stalowa Wola była postrzegana przez mieszkańców jako pustynia kulturowa, z oficjalną socjalistyczną ofertą kultury. Ks. proboszcz podejmował wiele inicjatyw na rzecz kultury chrześcijańskiej, niezależnej od panującej ideologii. Był założycielem i organizatorem Duszpasterskiego Ośrodka Kultury Chrześcijańskiej, dyrektorem i wykładowcą w Instytucie Wyższej Kultury Religijnej oraz inicjatyw edukacyjnych: Studium Katolickiej Nauki Społecznej oraz Studium o Rodzinie. Organizował Tygodnie Kultury Chrześcijańskiej.

Pierwsze Dni Kultury Chrześcijańskiej odbyły się w parafii w 1980 r., wystąpili artyści, naukowcy i dziennikarze opozycyjnie nastawieni do władz PRL m.in. Halina Mikołajska, prof. Jacek Woźniakowski, o. dr Andrzej Kłoczowski OP, prof. Stanisław Stomma, prof. Władysław Bartoszewski, red. Tadeusz Szyma, red. Andrzej Wielowiejski²⁵. Katolickie Dni Społeczne były największym wydarzeniem kulturalnym lat 80 w Stalowej Woli²⁶. Pierwsze Katolickie Dni Społeczne ks. E. Frankowski zainaugurował mszą św. 18 listopada 1983 r. 20 listopada 1983 r bp I. Tokarczuk celebrował mszę św., wygłosił homilię i poświęcił tablicę Eugeniusza Kwiatkowskiego na frontonie kościoła MBKP²⁷. Płaskorzeźba powstała z inicjatywy bp I. Tokarczuka, a zrealizował ją ks. proboszcz E. Frankowski. Tydzień Kultury Chrześcijańskiej w październiku 1984 r. odbył się pod hasłem „Młodzież nadzieją Kościoła”. Kolejne Katolickie Dni Społeczne odbywały się w 1984, 1985, 1986 i 1987 r., a Tygodnie Kultury Chrześcijańskiej w 1988 i 1989 r. W 1987 r. przy parafii powstało Społeczne Wydawnictwo Historyczne. Poza zasięgiem cenzury wydano trzy publikacje. Autorami pierwszej z nich „Stalowa Wola narodu polskiego” byli Stefan Bratkowski, Marian Drozdowski i Dionizy Garbacz.

Ks. E. Frankowski jako diecezjalny duszpasterz do spraw kultury i delegat bp I. Tokarczuka ds. kultury chrześcijańskiej organizował ośrodki kultury chrześcijańskiej w Stalowej Woli, Rzeszowie, Przemyślu, Łąncucie. Zainicjował w kilku ośrodkach katolickie dni społeczne i katolickie dni kultury²⁸. Pełnił patronat nad wydawnictwem diecezjalnym i „Rola Katolicką”. Pierwszy numer „Roli Katolickiej” ukazał się w dniu przyjazdu Jana Pawła II do Polski 8 czerwca 1987 r.

Ks. E. Frankowski od początku pracy duszpasterskiej w Stalowej Woli w 1967 r. widział potrzebę uniwersytetu katolickiego w mieście, o którym władze wyrokowały, że będzie typowym ośrodkiem socjalistycznym, podobnie jak Nowa Huta²⁹. Przemysleniami dzielił się z bp I. Tokarczkiem, który wspierał inicjatywę. Sprawa była niezwykle istotna: integracja społeczna w wymiarach kulturowym, gospodarczym i moralno-religijnym; uwolnienie się od

²⁴ *Nielegalny proboszcz*, „SMiS. Stalowowolski Miesięcznik Solidarności”, nr 13 (wyd. specjalne) marzec 1989 s. 2; P. Rakowski, *Polska „Notre – Dame”*, „Katolik” z 16.07.1989, s. 5.

²⁵ D. Garbacz, *Przełomowe czasy...*, s. 234.

²⁶ E. Kuberna, *Kalendarium Duszpasterskiego Ośrodka...*, s. 60.

²⁷ Tamże, s. 65.

²⁸ *Biskup „Solidarności”*, „Gazeta Solidarności”, Stalowa Wola 1989, nr 17, s. 1.

²⁹ J. Kopać, *Filia WNS KUL w Stalowej Woli. Zarzewie humanizmu w regionie*, w: *Miasto i ludzie Stalowej Woli*, red. B. Kopać, Stalowa Wola 2003, s. 53.

totalitaryzmu; chrześcijańska jakość życia³⁰. Bp I. Tokarczuk podjął się prowadzenia rozmów z władzami KUL w Lublinie dla uzyskania zgody na powołanie Filii w Stalowej Woli³¹. Ks. E. Frankowski rozpoczął starania o powołanie w Stalowej Woli Filii KUL. Od 1977 r. w parafii MBKP były prowadzone wykłady „Studium o rodzinie”, profesorowie KUL upowszechniali wiedzę psychologiczną, socjologiczną i z zakresu teologii rodziny. Ideę utworzenia katolickiej uczelni upowszechniał Oddział Towarzystwa Przyjaciół KUL w parafii, który rozpoczął działalność 9 stycznia 1977 r. Powstanie Klubu Inteligencji Katolickiej w Stalowej Woli w 1981 r. przyczyniło się do popularyzacji tej idei.

Podczas wizyty duszpasterskiej bp I. Tokarczuka w parafii MBKP 2 czerwca 1981 r. ks. proboszcz i regionalna „Solidarność” przedstawili prośbę o zorganizowanie wykładów uniwersyteckich w Stalowej Woli. Ordynariusz przyjął prośbę i wspierał czynnie inicjatywę. 20 czerwca 1981 r. powstał Komitet Organizacyjny Budowy Filii KUL.

Pierwsze wykłady w ramach kursu przygotowawczego odbyły się 1 i 2 października 1981 r. Inauguracja kursu przygotowawczego do egzaminów wstępnych na studia odbyła się 4 października 1981 r., z udziałem prorektora KUL ks. prof. dr hab. Damiana Wojtyłki³². Mszę św. celebrował ks. E. Frankowski, uczestniczyło ponad 3000 osób, a 8 października 1981 r. odbył się wykład kursu przygotowawczego. Plan zorganizowania Filii KUL w Stalowej Woli podzielono na trzy etapy, przygotowano projekt budynku uczelni³³. W zorganizowaniu Filii KUL ważną rolę odegrał ks. prof. Joachim Kondziela, z którym ks. E. Frankowski prowadził wiele rozmów w Lublinie.

W stanie wojennym władze 22 kwietnia 1982 r. rozwiązały Komitet, odbierając kwotę kilkuset tysięcy złotych zgromadzoną na jego koncie. W okresie stanu wojennego przy parafii odbywały się cykliczne wykłady podejmujące społeczną naukę Kościoła. Ideę uniwersytetu realizowano przez reaktywowanie otwartych wykładów uniwersyteckich, od października 1982 r. do 1984 r.³⁴ W parafii organizowano otwarte kształcenie przez Studium Katolickiej Nauki Społecznej, Katolickie Dni Społeczne, Katolickie Dni Rodziny, Dni Kultury Chrześcijańskiej, wiele sympozjów, wystaw, koncertów, recitali poezji, prezentacji książek, Od 1983 r. działał Duszpasterski Ośrodek Kultury Chrześcijańskiej, organizowano wykłady, szkolenia, spotkania z ludźmi opozycji. Działał Diecezjalny Instytut Wyższej Kultury Religijnej, erygowany przez bp I. Tokarczuka 4 listopada 1984 r. IWKR powstał jako pierwszy w diecezji przemyskiej³⁵, podjął też działalność naukową i wydawniczą. Przy parafii w 1985 r. powstał Diecezjalny Zespół Historyczny³⁶. Powstało 3-letnie Studium Katolickiej Nauki Społecznej przy Duszpasterstwie Ludzi Pracy. Inauguracja I roku zajęć Studium Społecznego DLP odbyła się 17 października 1986 r. W maju 1988 r. ukazał się poza cenzurą I Zeszyt Studium Społecznego DLP „Kłamstwo polityczne” z tekstami ks. prof. J. Tischnera i dr A. Lenkiewicza³⁷.

Po strajku „Solidarności” Huty Stalowa Wola w sierpniu 1988 r. i w wyniku odwilży politycznej sprawa utworzenia Filii ponownie stała się realna. W grudniu 1988 r. na zaproszenie „Solidarności” ks. E. Frankowski przybył do HSW. Podczas spotkania z Komisją Zakładową „S” podniósł sprawę kontynuowania starań o uniwersytet w mieście. Inicjatywę przyjęły: „Solidarność”, Rada Pracownicza, Dyrekcja Huty i Zarząd Miasta Stalowa Wola³⁸.

³⁰ E. Frankowski, *Współtwórca Filii KUL w Stalowej Woli*, w: *Wspólnota o osobie. Wspomnienia o księdzu Joachimie Kondzieli*, red. G. Jabłczyńska, E. Balawajder, ks. J. Mariański, Lublin 1996, s. 159.

³¹ Relacja bpa E. Frankowskiego z 28.03.2006.

³² *Kalendarium*, w: *Informator Filii WNS KUL 1996/1997*, Stalowa Wola 1996, s. 2.

³³ Biuletyn Informacyjny Zarządu Regionu Ziemia Sandomierska NSZZ „Solidarność” 1981 nr 32, s. 10.

³⁴ D. Garbacz, *Przełomowe czasy...*, s. 235.

³⁵ E. Kuberna, *Kalendarium Duszpasterskiego Ośrodka...*, s.79

³⁶ J. Draus, *Arcybiskup Ignacy Tokarczuk a opór społeczny w diecezji przemyskiej*, „Studia Rzeszowskie”, t. X, Rzeszów 2003, s. 115.

³⁷ Tamże, s. 115.

³⁸ E. Frankowski, *Współtwórca...*, s. 162.

Dnia 9 stycznia 1989 r. ks. E. Frankowski, przy wsparciu „Solidarności”, władz miasta i Huty, ponownie przystąpił do organizacji katolickiej uczelni³⁹. 21 stycznia 1989 r. Senat Akademicki KUL podjął decyzję o utworzeniu Punktu Konsultacyjnego KUL w Stalowej Woli. 24 września 1989 r. w kościele MBKP zainaugurowano zajęcia w punkcie konsultacyjnym KUL. W roku akademickim 1989/90 zajęcia w Punkcie Konsultacyjnym KUL odbywały się w domu katechetycznym przy parafii, dojeżdżający wykładowcy z KUL wynagradzani byli z „funduszy parafialnych” przez bpa E. Frankowskiego. Tworzenie Filii KUL finansowała parafia MBKP i mieszkańcy miasta⁴⁰. Senat Akademicki 24 października 1990 r. zatwierdził regulamin Filii WNS KUL.

Pierwsze spotkanie z inicjatywy bpa E. Frankowskiego w sprawie powołania w Stalowej Woli Zamiejscowego Wydziału Nauk Społecznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego odbyło się 22 lutego 1990 r. w domu katechetycznym przy parafii MBKP. Społeczny Komitet Organizacyjny wystąpił do Senatu Akademickiego KUL z prośbą o utworzenie Zamiejscowego Wydziału Nauk Społecznych KUL w Stalowej Woli. 21 marca 1990 r. Senat Akademicki KUL postanowił utworzyć Filię Wydziału Nauk Społecznych KUL w Stalowej Woli. Rejestracji Społecznego Komitetu Budowy Filii KUL w Stalowej Woli dokonano 6 marca 1990 r., 14 marca rozpoczęto prace budowlane. Koszty budowy Filii KUL do października 1990 r. szacowano na 8,3 mld zł. Dominujący udział miała Huta Stalowa Wola, kwota przekraczająca 3 mld zł stanowiła 40% kosztów budowy. W ciągu 8 miesięcy urządzono budynki dla Filii KUL.

Z inicjatywy biskupa w 1991 r. powstała Fundacja Uniwersytecka w Stalowej Woli, której celem było: materialne wspieranie działalności i rozwoju WNS KUL w Stalowej Woli, kształcenia i wychowania młodzieży, prowadzenie działalności wychowawczej i popularno-naukowej, upowszechnianie wiedzy i kultury chrześcijańskiej. Zgromadzenie Założycieli Fundacji powołało Radę i Zarząd Fundacji. Przewodniczącym Rady Fundacji wybrano biskupa E. Frankowskiego, a zastępcą ks. prof. J. Kondzielę z KUL.

Dzięki zaangażowaniu bp E. Frankowskiego Filia WNS była ośrodkiem, przy którym rozwijały się inicjatywy społeczne i religijne: Instytut Wyższej Kultury Religijnej, Biuro Synodalne, Sekretariat Wykładów Katolickiej Nauki Społecznej w Radiu Maryja, Ludowe Uniwersytety Katolickie, Obywatelskie Stowarzyszenie Uwłaszczeniowe w Gminie Stalowa Wola, Sekretariat Akcji Katolickiej Diecezji Sandomierskiej, Sekretariat do spraw rolnictwa i organizowana przy nim współpraca z Polskim Stowarzyszeniem Morskim i Gospodarczym im. Eugeniusza Kwiatkowskiego oraz wiele konferencji naukowych, szczególnie dla rolników. Przy Filii WNS KUL i Akcji Katolickiej powstał Związek Bezrobotnych⁴¹.

Wielki wkład w rozwój Filii KUL wnieśli Belgowie z chrześcijańskich związków zawodowych z regionu Liege i innych środowisk, świadcząc pomoc materialną i służąc doświadczeniem naukowym. Współpraca między parafią MBKP a Kongresem Chrześcijańskich Związków Zawodowych Zachodniej Flandrii ACV trwała od początku 1984 r. Podczas wizyty w Belgii we wrześniu 1990 r. bp E. Frankowski nawiązał kontakt z Econimische Hogeschool Saint – Aloysius w Brukseli, z którą Filia KUL podpisała w grudniu 1990 r. umowę o współpracy.

Studenci i mieszkańcy miasta mogli korzystać z biblioteki parafialnej. Niewielki zbiór książek stanowił początek biblioteki IWKR. Ks. E. Frankowski systematycznie uzupełniał księgozbiór własnymi zbiorami i zakupując potrzebne publikacje naukowe. Na bazie biblioteki

³⁹ *Kalendarium*, w: *Informator...* s. 2

⁴⁰ Relacja bpa E. Frankowskiego.

⁴¹ J. K o p a c z , *Uwarunkowania powstania i pierwsze lata działalności Filii Wydziału Nauk Społecznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w Stalowej Woli*, *Studia Sandomierskie*, tom XIII z. 1, 2006, s. 66 - 67.

IWKR powstała w 1991 r. Biblioteka Uniwersytecka w Stalowej Woli. Bp E. Frankowski ofiarował łącznie dla Biblioteki Uniwersyteckiej około 20 tys. woluminów⁴².

W parafii prowadzona była działalność charytatywna. Wiosną 1981 r. do parafii dotarły dwa transporty darów z żywnością z Austrii i RFN. Powołano Komitet Duszpasterski do rozdziału pomocy pomiędzy najuboższe, wielodzietne rodziny, pomoc otrzymały przedszkola i oddział dziecięcy szpitala. Przy parafii z inicjatywy ks. proboszcza powstała apteka bezpłatnych leków z darów z krajów Europy Zachodniej. Do Stalowej Woli docierały transporty z Holandii, Belgii, Francji. Największą ilość darów przekazali Belgowie, przywozili odzież i żywność, papier i sprzęt drukarski dla działalności „Solidarności”. Przywozili lekarstwa dla szpitala i na imienne recepty dla mieszkańców miasta. W 1985 r. przywieźli namioty, śpiwory, materace i żywność, pomocne w organizowaniu niezależnych od indoktrynacji obozów dla dzieci, młodzieży i harcerzy. Przekazali pierwszy komputer, magnetowid, telewizor kolorowy, kamerę wideo. Umożliwiło to dokumentowanie wydarzeń kulturalnych w mieście i oglądanie filmów „drugiego obiegu”.

Ks. E. Frankowski utworzył parafię Matki Bożej Różańcowej oraz MBKP i uczestniczył w tworzeniu nowych parafii w Stalowej Woli – Trójcy Przenajświętszej i Opatrzności Bożej. Wspierał pierwszych Michalitów – ks. Józefa Ciacika i ks. Jana Seredę, którzy w jesieni 1977 r. zamieszkali na plebani przy parafii MBKP, w budowie kościoła Trójcy Przenajświętszej. W czerwcu 1981 r. zaczęto kopać fundamenty. Parafię Świętej Trójcy erygował 12 sierpnia 1981 r. bp I. Tokarczuk. Pierwszym proboszczem parafii mianowano ks. J. Ciacka. 26 sierpnia 1982 r. odprawiono pierwszą mszę świętą we wzniesionej szybko niedużej kaplicy. Ks. E. Frankowski wraz z ks. J. Ciackiem był w tej sprawie wielokrotnie wzywany do Urzędu Wyznań w Tarnobrzegu. Dwa lata później bp I. Tokarczuk wmurował kamień węgielny pod budowę świątyni, a 27 września 1987 r. poświęcił kościół Trójcy Przenajświętszej⁴³.

Ks. E. Frankowski uczestniczył w tworzeniu parafii Opatrzności Bożej, a ks. Jerzy Warchoń wikariusz w parafii MBKP, został mianowany przez bp I. Tokarczuka rektorem kaplicy Opatrzności Bożej. Ks. E. Frankowski wskazał plac, który był własnością Elektrowni Stalowa Wola pod budowę kościoła jeszcze przed stanem wojennym, w ramach planowania budów. Aby nie dopuścić do budowy kościoła władze ogrodziły plac, twierdząc, że jest potrzebny pod bloki mieszkalne dla pracowników ESW. Zakład zrezygnował z budowy bloków, władze postanowiły wybudować bloki dla pracowników MO i SB. 14 maja 1984 r. kierownik MPKG zlecił rozpoczęcie prac. Ks. E. Frankowski przybył na plac i przekonał robotników do zaniechania robót. Zabezpieczono plac przez ogrodzenie i wybudowanie kaplicy, ludzie modlili się na placu w dzień i w nocy. Mieszkańcy ustawili przy krzyżu ołtarz z obrazem maryjnym, odprawiono nabożeństwo. 16 maja w nocy zniszczono ołtarz i krzyż. Ks. proboszcz ogłosił ekspiacyjne modły. Ks. E. Frankowski został wezwany do prezydenta miasta, który oświadczył, że plac jest przeznaczony pod budownictwo mieszkaniowe i nic tego nie zmieni. 22 maja ks. E. Frankowski celebrował pierwszą mszę św. Przy parafii MBKP potajemnie przygotowano drewniane elementy kaplicy, którą postawiono w nocy 31 maja 1984 r. W kaplicy tej ks. E. Frankowski odprawił mszę św.

Wspieranie ruchu opozycyjnego w regionie

W warunkach geopolitycznych lat 80 dążenie do odzyskania niepodległości, odbudowy wartości narodowych i chrześcijańskich, wyrażało się przez ruch „Solidarności”. Ks. E. Frankowski zintegrował środowiska robotnicze w dążeniu do prawdy i sprawiedliwości,

⁴² R. Jusiak, *Rys biograficzny ks. bpa Edwarda Frankowskiego*, w: bp E. Frankowski, *Religijność katolików diecezji sandomierskie Studium socjologiczne*, Sandomierz – Stalowa Wola 2006, s. 439.

⁴³ R. Stój, *Michalicki charyzmat*, w: *Miasto i ludzie...*, s. 21-22.

podtrzymał na duchu w okresie stanu wojennego i pomógł w odrodzeniu tych wartości w 1988 r., w czasie najważniejszego strajku w Stalowej Woli, który zdecydował o zerwaniu z totalitarnym systemem. W latach 80 dzięki niezłomnym duszpasterzom Stalowa Wola była jednym z najsilniejszych ośrodków „Solidarności” w Polsce⁴⁴.

25 sierpnia 1980 r. w kościele MBKP rozpoczęła się głódówka solidarnościowa ze strajkującymi na Wybrzeżu. Wzięli w niej udział przedstawiciele lubelskich „Spotkań”⁴⁵. Głódówka trwała do podpisania porozumień gdańskich 31 sierpnia. W ocenie uczestników tamtych wydarzeń należy wiązać to z nieugiętą postawą ks. E. Frankowskiego i bp I. Tokarczuka⁴⁶.

1 września 1980 r. Stanisław Krupka, Franciszek Chudzik i Kazimierz Weber z narzędziowni Huty Stalowa Wola spotkali się z ks. Edwardem Frankowskim. Spotkanie stało się początkiem historii Solidarności w regionie⁴⁷. 2 września 1980 r. w Hucie Stalowa Wola powstał pierwszy w regionie Komitet Założycielski „Solidarności”, na jego czele stanął S. Krupka. 9 września Komitet Założycielski podpisał porozumienie z dyrekcją HSW. Dokumenty z negocjacji, wraz z protokołem powstania MKZ HSW zostały zawieszono przez ks. E. Frankowskiego 13 września do rejestracji w Gdańsku⁴⁸.

„Solidarność” HSW 29 listopada 1980 r. postawiła krzyż przed bramą zakładu. Mszę polową celebrował ks. E. Frankowski⁴⁹. Świątynia MBKP była w 1981 r. miejscem uroczystości organizowanych przez „Solidarność”. Bp Tadeusz Błaszkiwicz 15 sierpnia poświęcił sztandar „S” HSW. 30 sierpnia, w pierwszą rocznicę porozumień gdańskich bp T. Błaszkiwicz celebrował mszę św. w kościele i poświęcił tablicę pamiątkową ufundowaną przez „S” HSW⁵⁰. 11 listopada 1981 r. Regionalny Komitet Strajkowy podpisał w Stalowej Woli porozumienie z komisją rządową. W tym dniu bp I. Tokarczuk podczas mszy św. w kościele MBKP poświęcił sztandar Regionu Ziemia Sandomierska. Sztandar został ukryty w podziemiach kościoła przez ks. E. Frankowskiego. Dzięki tej decyzji nie został zarekwirowany przez SB 13 grudnia po wprowadzeniu stanu wojennego⁵¹.

Od pierwszych dni stanu wojennego ks. E. Frankowski sporządził listy internowanych i organizował pomoc dla nich⁵². W kościele rozwinęła się działalność charytatywna, skierowana do działaczy i członków „Solidarności”. Od stycznia 1982 r. ks. E. Frankowski celebrował 13 dnia każdego miesiąca msze święte za Ojczyznę w kościele MBKP, które gromadziły tysiące ludzi. Ks. Jerzy Popiełuszko potwierdził przyjazd do Stalowej Woli na zaproszenie ks. proboszcza E. Frankowskiego. Ks. J. Popiełuszko 21 października 1984 r. miał odprawić mszę św. i wygłosić homilię podczas inauguracji Tygodnia Kultury Chrześcijańskiej w kościele MBKP. 19 października kapelan „Solidarności” został zamordowany przez funkcjonariuszy SB. 30 sierpnia 1985 r. przed kościołem MBKP wmurowano tablicę poświęconą ks. J. Popiełuszce.

Przy parafii funkcjonowało Duszpasterstwo Rolników. Kościół MBKP był miejscem, w którym pracownicy Huty Stalowa Wola i innych zakładów mogli organizować się do walki o prawa pracownicze. 13 października 1987 r. Komitet Założycielski NSZZ „S” Pracowników Huty Stalowa Wola wniósł pozew o rejestrację do Sądu Wojewódzkiego w Tarnobrzegu. W

⁴⁴ B. Kopacz, *Region Ziemia Sandomierska NSZZ „Solidarność” 25 lat historii w: Droga do niepodległości Solidarność 1980 – 2005*, Warszawa 2005, s. 13.

⁴⁵ Janusz Bazydło, Janusz Krupski, Jan Andrzej Stepek, Marek Zieliński i Jan Sudół z Przemyskiego Komitetu Samoobrony Ludzi Wierzących

⁴⁶ M. Dąbrowski, *Lubelski lipiec*, Lublin 2000, s. 215-216.

⁴⁷ S. Krupka, *Solidarność Ziemi Sandomierskiej*, Stalowa Wola 1996, s. 28.

⁴⁸ D. Garbacz, *Taki był początek*, „Sztafeta” 2000, nr 35, s. 8.

⁴⁹ B. Kopacz, *Region Ziemia Sandomierska...*, s. 5.

⁵⁰ R. Wiciński, *1 Rocznicą. Obchody Sierpnia w Stalowej Woli*, „Biuletyn Zarządu Regionu Ziemia Sandomierska NSZZ „S” 1981, nr 29, s. 8.

⁵¹ B. Kopacz, *Region Ziemia Sandomierska...*, s. 10.

⁵² Tamże, s. 13.

tym dniu w czasie mszy św. za Ojczyznę ks. E. Frankowski ogłosił nazwiska członków Komitetu Założycielskiego. 20 stycznia w domu katechetycznym parafii MBKP deklaracje przystąpienia do KZ podpisali następní pracownicy HSW.

Pierwszy strajk „Solidarności” w Hucie Stalowa Wola rozpoczął się 29 kwietnia 1988 r. 30 kwietnia 1988 r. strajkujący wyszli z Huty do kościoła MBKP. Spotkali się w domu katechetycznym z proboszczem Frankowskim i grupą osób, która usiłowała podtrzymać protest. Strajk nie zakończył się żadnym porozumieniem. Tysiące ludzi uczestniczyły 1 maja w mszy św. za Ojczyznę. 10 i 11 lipca 1988 r. dom parafialny i kościół MBKP obleżone zostały przez SB i MO, aby zastraszyć i zatrzymać osoby z KZ w związku z zapowiedzianym strajkiem. 13 lipca 1988 r. załoga Huty podjęła drugi strajk, zakończony po przywróceniu 7 pracowników, zwolnionych po strajku kwietniowym, do pracy w Hucie.

21 sierpnia 1988 r. na spotkaniu w domu katechetycznym przy kościele MBKP zapadła decyzja o strajku solidarnościowym Huty od 22 sierpnia. W domu katechetycznym działał sztab wspomagający strajk „Solidarności” Huty. 26 sierpnia 1988 r. ks. E. Frankowski poprowadził procesję tysięcy wiernych, która przeszła przez kordony milicji i wojska pod bramę Huty. Wraz z duchownymi celebrował mszę św. pod Hutą i wygłosił homilię do strajkujących pracowników i mieszkańców. Było to przełom podczas największego strajku „Solidarności” w Hucie, który od tego dnia rozszerzał się. 28 sierpnia ks. E. Frankowski celebrował mszę św. przy bramie Huty z udziałem kilkunastu kapłanów i ponad 10 tys. wiernych⁵³. Strajk okupacyjny zakończył się 1 września 1988 r. Wyjście strajkujących z Huty przerodziło się w największą demonstrację w dziejach miasta, z udziałem ponad 20 tys. ludzi. W drzwiach kościoła strajkujących witał ks. E. Frankowski, mówiąc „nielegalną „Solidarność” wita nielegalny proboszcz”. Tłumy ludzi w kościele MBKP i wokół świątyni uczestniczyły w mszy św.⁵⁴ Tymczasowy Komitet Organizacyjny NSZZ „S” Region Stalowa Wola odtwarzał struktury Związku w regionie, organizując pracę w pomieszczeniach udostępnionych przez ks. E. Frankowskiego w domu katechetycznym. Z tej siedziby korzystała też Komisja Zakładowa NSZZ „S” Huty Stalowa Wola.

Biskup nadal otaczał duchową opieką „Solidarność”. 18 lutego 1990 r. celebrował mszę św. w Rzeszowie w rocznicę Porozumień Rzeszowsko-Ustrzyckich, z udziałem „Solidarności” Rolników Indywidualnych z całej Polski⁵⁵. 11 lutego 1991 r. podczas mszy św. w kościele OO. Kapucynów w Rozwadowie poświęcił sztandar „S” Mostostalu Stalowa Wola. W 10 rocznicę wprowadzenia stanu wojennego 13 grudnia 1991 r. celebrował mszę św. w Zakładzie Karnym w Załężu dla byłych internowanych. 11 listopada 1995 r. poświęcił sztandar Komisji Wydziałowej „S” Narzędziowni HSW⁵⁶. Na wniosek Zarządu Regionu Ziemia Sandomierska Krajowy Zjazd Delegatów NSZZ „Solidarność” przyjął uchwałę o nadaniu honorowego członkostwa NSZZ „S” dla bpa E. Frankowskiego, wręczony podczas mszy św. w kościele MBKP 31 sierpnia 1995 r.⁵⁷ W 10 rocznicę strajku „Solidarności” w Hucie w 1998 r. biskup E. Frankowski poświęcił pamiątkową tablicę na bramie Huty. Umieszczono na niej motto z Księgi Izajasza „Rozerwać kajdany zła, Rozwiązać więzy niewoli, Wypuścić wolno uciśnionych, I wszelkie jarzmo połamać”⁵⁸. Biskup prowadził rekolekcje dla ludzi pracy w dniach 11-15 grudnia 1996 r. w Poznaniu⁵⁹. Bp E. Frankowski celebrował mszę św. i wygłosił

⁵³ E. Kuberna, *Kalendarium strajków*, w: *Solidarność z Kościołem Stalowa Wola 1980-1991*, Sandomierz 2003, s. 199.

⁵⁴ E. Kuberna, *Kalendarium strajków...*, s. 211.

⁵⁵ J. Klus, A. Lignarski, J. Szkutnik, *Dwadzieścia lat Solidarności Kalendarium Rzeszowskie*, Rzeszów 2000, s. 112.

⁵⁶ B. K o p a c z, *Region Ziemia Sandomierska...*, s. 20.

⁵⁷ Tamże, s. 20.

⁵⁸ Tamże, s. 21.

⁵⁹ Bp E. Frankowski, *Rekolekcje dla ludzi pracy*, Toruń 1997, s. 9.

homilię w Bazylice MBKP 26 września 2003 r. na rozpoczęcie XVI Krajowego Zjazdu Delegatów NSZZ „Solidarność” w Stalowej Woli.

Inwigilacja i szykany

Od początku pracy duszpasterskiej w 1967 r. w parafii Matki Bożej Różańcowej ks. E. Frankowski spotkał się z inwigilacją SB i szykanami władz. 31 sierpnia 1967 r. zamieszkał tuż obok kaplicy, w stodole, w której parafianie urządzili pokój dla proboszcza⁶⁰. „Poprosiłem sąsiadkę, która mieszkała przy kaplicy żeby mi pozwoliła w rogu stodoły zrobić mieszkanie – dwie ścianki i drzwi. Nie miałem ani przedsiionka, ani łazienki, niczego, były tylko regały, leżanka i piecyk elektryczny. To było wszystko” – wspomina ks. E. Frankowski⁶¹. Władze miejskie zmusiły ks. proboszcza do opuszczenia ubogiego domu. W ciągu lat 8 pracy duszpasterskiej w Chyłach zmieniał 5 razy miejsce zamieszkania. Władze nie zgadzały się na zameldowanie księdza. Nęcano duszpasterza i parafian sądami, kolegiami i grzywnami⁶².

Władze zarzucały proboszczowi „nielegalną” katechizację dzieci i młodzieży⁶³. Za wynajęcie pokoju na katechizację dzieci i młodzieży właściciel domu został ukarany grzywną, którą po jego śmierci musiał spłacać syn⁶⁴. Dzieci i młodzież uczestniczyły licznie w katechizacji i nabożeństwach, pomimo przeszkód ze strony władz państwowych i szkolnych, np. w uroczystość Bożego Ciała w szkole podstawowej nr 5 urządzono obowiązkową imprezę sportową. Uczniowie, którzy uczestniczyli w procesji Bożego Ciała mieli obniżone stopnie ze sprawowania Rodzice zgłosili tę sprawę do Ministerstwa Oświaty i do Urzędu ds. Wyznań w Warszawie⁶⁵. Władze dążyły do likwidacji punktu katechetycznego, poprzez wielokrotne nakazy, wezwania, upomnienia i grzywny. Odmownie załatwiono wszystkie odwołania w sprawie punktu katechetycznego do różnych instancji administracyjnych, partyjnych i rządowych⁶⁶. Władze dążyły do likwidacji placówki duszpasterskiej przy kaplicy w Chyłach. W planach rozbudowy Stalowej Woli kaplicy nie umieszczano. Ksiądz powołał w 1969 r. radę parafialną, jedną z pierwszych w diecezji przemyskiej, natrafiła ona na inwigilację ze strony SB.

Ks. E. Frankowski wspierał środowiska pracownicze w dążeniu do prawdy, wolności i sprawiedliwości. Wywołało to reakcję władz, inwigilację i szykany wobec duszpasterza. W analizach operacyjnych funkcjonariusze SB stwierdzali: „Z dotychczasowych ustaleń wynika, że nielegalne struktury „Solidarności” na terenie Stalowej Woli skupione są wokół reakcyjnego kleru a przede wszystkim wokół proboszcza ks. Frankowskiego”⁶⁷. W raporcie 2 kwietnia 1984 r. zanotowali: „W minionym kwartale kler skupił się na tendencyjnej krytyce władz w odniesieniu do następujących problemów: przygotowań kleru w Stalowej Woli do utworzenia

⁶⁰ Ks. W. Z d e b, *Dzieje parafii Stalowa Wola...*, s. 99.

⁶¹ Bp E. F r a n k o w s k i, *Zmagania o Kościół, relację opracował M. Krzysztofiński*, „Studia Rzeszowskie”, tom X, Rzeszów 2003, s. 153.

⁶² Ks. H. S z a r e y k o, *Współdziałanie społeczności wiejskich przy nielegalnej budowie obiektów sakralnych w diecezji przemyskiej w latach 1966-1980*, Warszawa 1994, s. 279.

⁶³ Pismo Prezydium MRN w Stalowej Woli do Antoniego Banacha; Stalowa Wola 31.12.1971, Pismo ks. W. Janowskiego do Urzędu do spraw Wyznań. Za: Bp E. F r a n k o w s k i, *Zmagania o Kościół...*, s. 152.

⁶⁴ D. G a r b a c z, *Wzrastanie Stalowa Wola 1954 – 1973*, Stalowa Wola 1999, s. 164.

⁶⁵ Ks. W. Z d e b, *Dzieje parafii Stalowa Wola...*, s. 130; Archiwum Diecezjalne w Przemyśle,teczka parafii Stalowa Wola.

⁶⁶ Ks. E. Frankowski, *Krótką historia powstania placówki duszpasterskiej w Stalowej Woli – Południe (Chyły)*, w: ks. M. Jastrzebski (red.), *Placówki duszpasterskie w diecezji Przemyskiej utworzone w latach: 1966-1973*, Przemyśl 1974, s. 315-322.

⁶⁷ Analiza sytuacji operacyjnej za I kwartał 1984 r. RUSW w Stalowej Woli l.dz. S.A. – A – 1268/84 Stalowa Wola dnia 2.04.1984 r. , w: Teczka operacji „WYBORY”, założono dnia 28.03.1984 r. Rejonowy Urząd Spraw Wewnętrznych w Stalowej Woli K.1659/84 s. 1, w Archiwum Zarządu Regionu Ziemia Sandomierska NSZZ „Solidarność”.

w parafii MBKP w oparciu o ks. Frankowskiego Wyższego Instytutu Kultury Religijnej KUL”. W raporcie stwierdzili: „Szczególne nasilenie wrogich wystąpień kleru krytykujących w kontekście w/w problemów, władze i ustrój PRL zanotowano w Stalowej Woli. Ks. E. Frankowski poruszył ten problem kilkakrotnie tj. 15.01.84 r. /dot. planowanej budowy kościoła na Porębach/, 29.01.1984 r. /krytykujące politykę państwa wobec byłych działaczy „Solidarności”/, 3.03.1984 r. /podczas zebrania organizacyjnego Duszpasterstwa Rolników z Janem Kozłowskim z Chwałowic/, 8.03.1984 r. /wystąpienie do kobiet/, 13.03.1984 r. /podczas mszy za Ojczyznę/”.

Radio „Wolna Europa” wielokrotnie mówiło o księdzu ze Stalowej Woli. W południowo-wschodnim rejonie kraju ks. Edward Frankowski był tym, czym w stolicy ks. Jerzy Popiełuszko, a w Gdańsku ks. Henryk Jankowski. W dniu rozpoczęcia stanu wojennego ks. E. Frankowski został oficjalnie poinformowany o otrzymaniu „zaocznego wyroku śmierci”. Władza ludowa miała zamiar „strzec socjalizmu jak niepodległości”⁶⁸. W czasie procesu toruńskiego Grzegorz Piotrowski, dowodzący akcją zamordowania ks. J. Popiełuszki zeznał: „Tydzień miałem tak zaabsorbowany, byłem z delegacją zagraniczną, miałem wyjazdy w teren. Wtedy uzyskałem informację od swoich informatorów o wyjeździe Popiełuszki do Bydgoszczy.(...) Poinformowano mnie też o wyjeździe do Stalowej Woli na zaproszenie ks. Frankowskiego, osoby podobnego typu, znanego z nielegalnego budowania kościołów.” Według „zapasowego” planu SB ks. J. Popiełuszko miał zginąć w jej rejonie. Gdyby zamach na nie udał się, planowano uprowadzenie ks. J. Popiełuszki w okolicach Stalowej Woli. Ks. E. Frankowski był na liście księży którzy mieli „zamilknąć”⁶⁹. W 1984 r. pod Toruniem SB przygotowało zasadzkę na ks. E. Frankowskiego⁷⁰.

Wysocy funkcjonariusze PZPR domagali się od przedstawicieli Episkopatu Polski „zneutralizowania” ks. E. Frankowskiego, przez przeniesienie go ze Stalowej Woli. Kazimierz Barcikowski – zastępca Przewodniczącego Rady Państwa podczas 43 posiedzenia Komisji Wspólnej przedstawicieli rządu i Episkopatu 10 października 1988 r. domagał się przeniesienia ks. E. Frankowskiego poza Stalową Wolę, stwierdzając: „Pozostaje jeszcze sprawa ks. Frankowskiego... Może by ks. Frankowski poszedł do innej parafii?”⁷¹. Władze podjęły akcję szkalowania i oczerniania ks. E. Frankowskiego w pozostających pod cenzurą mediach. I sekretarz KC PZPR W. Jaruzelski stwierdził na posiedzeniu Sekretariatu KC PZPR 10 października 1988 r.: „Nie schodziłbym z tego księdza Frankowskiego. To trzeba łupić, ciągle uporczywie do tego tematu powracać. A może wywołać trochę takich listów, które byłyby opublikowane”⁷². Publikowano takie listy, w prasie lokalnej i ogólnopolskiej.

Strajk w Hucie Stalowa Wola w sierpniu 1988 r. był dla władz zaskoczeniem, SB przystąpiła jednak do szybkiej kontrakcji, inwigilacji strajkującej załogi i blokady zakładu. W ściśle poufnym dokumencie Wydziału Polityczno-Organizacyjnego Komitetu Centralnego PZPR – Kalendarium akcji strajkowych w okresie 15-30 sierpnia 1988 r. – zanotowano 25 sierpnia: „ks. Frankowski apelował o rozszerzenie akcji strajkowej, zbieranie żywności oraz o inne formy wsparcia dla strajkujących”⁷³. 26 sierpnia 1988 r. w ściśle poufnym dokumencie KC PZPR zanotowano: „W HSW w Stalowej Woli, po kolejnym wieczornym kazaniu ks. Frankowskiego nastąpiło rozszerzenie strajku na dwa kolejne wydziały: M-2 i M-5”⁷⁴.

Po samobójstwie oficera SB M. Turbakiewicza w czasie strajku w sierpniu 1988 r. w HSW ks. proboszcz wziął w obronę członków „Solidarności”, bezpodstawnie obarczanych tą śmiercią. Stało się to okazją do tendencyjnych informacji w prasie przeciw ks. E.

⁶⁸ *Niedocenywanie Stalowej Woli*, „Nowiny” 13.11. 1990, s. 3.

⁶⁹ B. K o p a c z, *Region Ziemia Sandomierska...*, s. 13.

⁷⁰ Relacja bpa E. Frankowskiego z 28.03.2006.

⁷¹ *Tajne dokumenty Państwo – Kościół 1980-1989*, 1993, s. 556.

⁷² *Tajne dokumenty Biura Politycznego i Sekretariatu KC Ostatni rok władzy 198-1989*, Londyn 1994, s. 135.

⁷³ *Tajne dokumenty Biura Politycznego i Sekretariatu KC...*, s. 25.

⁷⁴ *Tajne dokumenty Biura Politycznego i Sekretariatu KC...*, s. 26.

Frankowskiemu i obciążania moralną odpowiedzialnością. Takie informacje powtarzano m.in. w artykułach: „W Hucie Stalowa Wola zginął oficer MO”⁷⁵, „Trzydzieści kroków od bramy”⁷⁶, „Strzał”⁷⁷, „Znicze w hucie”⁷⁸, „Posługa duszpasterska czy nakręcanie spirali strajkowej?”⁷⁹, „Pod osłoną mroku”⁸⁰ i tekście w specjalnym wydaniu Tygodnika Resortu Spraw Wewnętrznych z okazji święta MO i SB⁸¹. Jedynie w kościołach w Stalowej Woli i w radiu Wolna Europa mógł być ogłoszony komunikat ks. Frankowskiego, biorący w obronę strajkujących pracowników Huty.

Władze w stanie wojennym w 1982 r. rozwiązały Społeczny Komitet Budowy Filii KUL i zabrały pieniądze złożone na ten cel. Plac przeznaczony na budowę uczelni oddały pod budowę osiedla mieszkalnego⁸². Pozostałą część placu przylegającego do terenu plebani mieszkańcy Stalowej Woli wraz z „nielegalnym” proboszczem⁸³ odgradzili szopami, postawili krzyż, plac poświęcili i przystąpili do nielegalnej budowy. Ks. proboszcz poświęcił krzyż w Wielki Piątek 1983 r.⁸⁴ Władze wystąpiły do sądu. Po długich procesach ostatecznie proboszcz przegrał. Naczelny Sąd Administracyjny w 1985 r. podczas rozprawy w Lublinie wydał wobec ks. E. Frankowskiego wyrok za nielegalną budowę budynku Filii KUL w Stalowej Woli, nałożył też karę pieniężną, która nie została zapłacona. W wyroku nakazano plac uporządkować, przywrócić stan pierwotny i wszystko rozebrać⁸⁵.

Po zakończeniu budowy Filii KUL podjęto akcję dyskredytacji jej twórcy ks. E. Frankowskiego. Próbowano doprowadzić do tego by nie była to filia katolickiej uczelni, a świeckiej. Zarzucano, że Filia KUL zdominowała parafię, że bp Frankowski traktował parafię jako bazę działalności uczelni i Fundacji, brak programu działania Filii KUL i rozliczenia inwestycji. Oprotestowano pobór czesnego za studia zaoczne, dzięki któremu Filia pomogła zdobyć wykształcenie i utrzymać pracę tysiącom nauczycieli. Malowano kłamliwe hasła na murach, głoszono plotki o posiadaniu wielu nieruchomości, sklepów i zakładów w mieście. Podczas wyjazdu z polecenia Kurii Biskupiej z posługą duszpasterską na Ukrainę rozpowszechniano oszczerstwa, że „tam biskup wywiózł pieniądze jakich nie otrzymali pracownicy Huty”. Po ukończeniu budowy Filii KUL rozpuszczano wieści, że „będą zwalniać olbrzymią ilość pracowników, bo pieniądze z Huty zabrał biskup na budowę Filii KUL”. Rozpowiadano, że „Huta upada, bo Filia powstała”. Wstrzymano wynagrodzenia robotnikom, by wzburzyć ich przeciw ks. E. Frankowskiemu.

Sprawa nominacji ks. E. Frankowskiego na biskupa nie odbyła się bez destrukcyjnej działalności funkcjonariuszy SB⁸⁶. Tendencyjne przedstawianie w mediach kapłana miało skupić uwagę władz kościelnych w celu usunięcia biskupa ze Stalowej Woli. Podniesienie przez papieża Jana Pawła II do godności konkatedry kościoła MBKP, którego proboszczem był ks. E. Frankowski zostało oprotestowane przez radnych w Sandomierzu. Obawiano się, że

⁷⁵ Z. Flasza, *W Hucie Stalowa Wola zginął oficer MO*, „Nowiny”, 2.09. 1988.

⁷⁶ A. Checko, *Trzydzieści kroków od bramy*, „Życie Warszawy”, 7.09. 1988.

⁷⁷ W. Markiewicz, *Strzał*, „Polityka” z 10 IX 1988.

⁷⁸ C. Curyło, *Znicze w hucie*, „Kulisy. Express Wieczorny”, 10-12.09. 1988r.

⁷⁹ Z. Flasza, *Posługa duszpasterska czy nakręcanie spirali strajkowej?*, „Nowiny” nr 214, 14.09. 1988, s. 3.

⁸⁰ M. Brzeska, *Pod osłoną mroku*, „Tygodnik Nadwiślański”, nr 39, 23.09. 1988, s. 6.

⁸¹ J. Jastrzebski, *Anatomia nienawiści*, „W Służbie Narodu”, nr specjalny 5/88, 2.10. 1988.

⁸² *Kalendarium*, w: *Informator...*, s. 2.

⁸³ Por. *Nielegalny proboszcz*, „SMiS, Stalowowski Miesięcznik Solidarności – Gazeta Ruchu” 1989, nr 13 wyd. specjalne; *To, o co walczyliśmy, jest w zasięgu ręki. Rozmowa przeprowadzona przez Bogumiła Lufta*, „Tygodnik Solidarność” 1989, nr 16, s. 1, 7; por. też: „...osoba ks. Frankowskiego szczególnie nie podobała się komunistycznej władzy. Proboszcz ów, mianowany przez biskupa Tokarczuka, zupełnie nie dbał o „legalizację” ze strony władzy świeckiej, odmawiając jakiegokolwiek deklaracji, że władzę tę uznaje. Dlatego też przez całe 25 lat był „nielegalnym” proboszczem”. Za: *„Nielegalny” proboszcz*, „Sztafeta” 1992 nr 26, s. 3.

⁸⁴ Relacja bpa E. Frankowskiego z 28.03.2006 r.

⁸⁵ Bp E. Frankowski, *Zmagania o Kościół...*, s. 154 – 155.

⁸⁶ Relacja abpa Ignacego Tokarczuka Radna Góra, lipiec 2006.

stolica diecezji będzie w Stalowej Woli. Atakowano bp E. Frankowskiego, wykorzystano do tego reorganizację struktury diecezji⁸⁷. Działania w latach 1991-1992, których źródłem były środowiska byłych funkcjonariuszy służb bezpieczeństwa i działaczy partyjnych, osłabiły czy zgasiły wiele cennych inicjatyw biskupa i zmierzały do usunięcia go ze Stalowej Woli.

Posługa biskupa pomocniczego

W Stalowej Woli ks. Edward Frankowski nie był przez władze formalnie uznany proboszczem do czasu konsekracji biskupiej. Do godności biskupiej wyniósł go Jan Paweł II w dniu 17.01.1989 r. Konsekrowany 5 marca 1989 r. przez bp I. Tokarczuka w kościele MBKP w Stalowej Woli na biskupa sufragana przemyskiego. Na biskupią drogę wybrał zawołanie *Christus vincit* – Chrystus zwycięża. Został mianowany V wikariuszem generalnym diecezji przemyskiej. Po reorganizacji struktury diecezji w Polsce bullą papieża Jana Pawła II *Totus tuus Poloniae Populus* z 25 marca 2002 r. powstała diecezja sandomierska i został mianowany biskupem pomocniczym diecezji sandomierskiej.

Biskup E. Frankowski prowadzi pracę dydaktyczno-naukową. Wykłada socjologię religii i katolicką naukę społeczną w Wydziale Zamiejscowym Nauk o Społeczeństwie KUL w Stalowej Woli, w Wyższym Seminarium Duchownym i Instytucie Teologicznym w Sandomierzu. Opublikował kilka książek oraz ponad sto artykułów na tematy społeczno-religijne, występuje w mediach katolickich, publikuje artykuły, konferencje i homilie⁸⁸.

W Konferencji Episkopatu Polski pracował w zespole inicjatywnym przygotowującym odrodzenie w Polsce Akcji Katolickiej. Jest członkiem Rady *Iustitia et Pax* Konferencji Episkopatu Polski, Członkiem Komisji Episkopatu Polski do spraw Akcji Katolickiej. Aktualnie (od 1996 r.) jest Członkiem Rady ds. Rodziny Konferencji Episkopatu Polski

Pełniąc posługę biskupa pomocniczego przez 3 lata był jednocześnie proboszczem w parafii MBKP, gdzie inicjował wiele działań społecznych i duszpasterskich. W grudniu 1988 i styczniu 1989 r. przeprowadził w parafii wybory „Wspólnot Sąsiedzkich”, jako pierwsze w Polsce wolne wybory samorządowe⁸⁹. Mieszkańcy bloku spotykali się na opłatku w domu katechetycznym, wybierano lidera bloku, jego zastępcę lub zastępców. Powstała 200 osobowa grupa gospodarzy, która utrzymywała kontakt z parafią, pomagała w rozwiązywaniu problemów i podejmowała inicjatywy. Rada Gospodarzy spotykała się regularnie z biskupem⁹⁰. Grono profesorskie Filii KUL w Stalowej Woli nazwało tę organizującą się społeczność: Rzeczpospolita Sąsiedzka. W czasie wyborów do Rady Miasta samorząd ten wytypował kandydatów, a większość z nich została radnymi.

Po przeniesieniu do Sandomierza w czerwcu 1992 r. prowadził prace w ramach II Polskiego Synodu Plenarnego we wszystkich parafiach diecezji. Był członkiem Komisji Głównej II Synodu Diecezji Sandomierskiej i Przewodniczącym Komisji do spraw Wiernych Świeckich⁹¹. Przez kilka lat codziennie wizytował parafie w diecezji i organizował Spotkania Synodalne. Z inicjatywy biskupa we wrześniu 1993 r. przy Filii WNS KUL w Stalowej Woli utworzono Biuro Synodalne. Pokłosiem zespołów synodalnych było powstanie Ludowych Uniwersytetów Katolickich i Diecezjalnego Instytutu Akcji Katolickiej. Od 1995 r. w diecezji sandomierskiej zaczęto dzieło reaktywacji Akcji Katolickiej z polecenia Opiekuna Akcji Katolickiej Diecezji Sandomierskiej bp E. Frankowskiego, wspierane przez biuro d/s

⁸⁷ Relacja abpa Ignacego Tokarczuka, Radna Góra lipiec 2006.

⁸⁸ J. K o p a c z, *Bibliografia publikacji księdza biskupa Edwarda Frankowskiego*, „Studia Sandomierskie”, tom XIV z. 2-4, 2007, s. 53. „Rekolekcje dla ludzi pracy” - 1997; „Społeczne uwarunkowania postaw religijnych młodzieży szkół średnich” - 2004; „Życie religijne w rodzinach diecezji sandomierskiej” - 2005; „Religijność katolików diecezji sandomierskiej” - 2006.

⁸⁹ J. J a n u s z e k, *Rzeczpospolita Sąsiedzka*, „List” 1994, nr 1-2, s. 19.

⁹⁰ E. K u b e r n a, *Kalendarium Duszpasterskiego Ośrodka...*, s. 136.

⁹¹ *Komisje II Synodu Diecezji Sandomierskiej i ich przewodniczący*, w: *Aby byli jedno...*, s. 55

krzewienia kultury chrześcijańskiej w Filii WNS KUL. Oddziały LUK powstały w: Staszowie, Modliborzycach, Nisku, Łagowie Opatowskim⁹² i Nowej Dębie.

Dzięki staraniom biskupa w maju 1993 r. w Stalowej Woli zamontowano przekaznik Radia Maryja. Biskup zainicjował działalność Biura Radia Maryja w Stalowej Woli. 5 sierpnia 1995 r. z inicjatywy biskupa E. Frankowskiego na antenie Radia Maryja rozpoczął się cykl wykładów z Katolickiej Nauki Społecznej, a Sekretariat Wykładów Katolickiej Nauki Społecznej przy Radiu Maryja powstał w Filii WNS KUL w Stalowej Woli. Wykłady wydawane w formie broszur przyczyniły się do upowszechnienia KNS.

Z inicjatywy biskupa od 1990 r. odbywa się Międzynarodowy Festiwal Muzyczny Stalowa Wola–Rozwadów. Zainspirował kustosa Sanktuarium Matki Bożej Bolesnej i Pocieszenia w Radomyślu nad Sanem ks. Józefa Turonia do organizowania od 1993 r. Festiwalu Piosenki Pielgrzymkowej. Jedną z inicjatyw biskupa w ramach IWKR było założenie pisma „San” – Tygodnik Poświęcony Sprawom Społecznym i Religijnym, wydawanego w latach 1989–1991. Brał udział w powołaniu Euroregionu „Bug”, dla współpracy z sąsiadami zza południowo-wschodnich granic Polski oraz Towarzystwa Rozwoju Regionu Polski Południowo-Wschodniej.

Bp E. Frankowski wspólnie z dr A. Magdoniem zainicjował działalność Szkoły Bankowej z siedzibą w domu katechetycznym przy kościele MBKP w marcu 1992 r. W inauguracji wzięła udział grupa *Amici Poloniae* z Parlamentu Europejskiego w Strasburgu, która zamierzała wygospodarować 2 mln dolarów na budowę Szkoły Menedżerów Wiejskich. Nowy obiekt planowano w 1993 r. przy kościele MBKP. Bp E. Frankowski rozpoczął realizację projektu powołania w Stalowej Woli Wyższej Szkoły Agrobiznesu i Menedżerów Wiejskich. Uczelnia miała funkcjonować we współpracy z ośrodkami kształcenia rolników w Belgii. Ustalono statut uczelni i program kształcenia⁹³.

W 1991 r. biskup podjął plan utworzenia Fundacji na rzecz Zespołu Szkół Zawodowych przy HSW. W prowadzeniu szkoły uczestniczyłyby francuskie organizacje wychowania katolickiego, Ministerstwo Edukacji Narodowej i Zgromadzenie Księży Michalitów. Inicjatywy uruchomienia Wyższej Szkoły Agrobiznesu i Fundacji na rzecz ZSZ nie zostały zrealizowane z powodu odwołania biskupa ze Stalowej Woli i skierowania do Sandomierza.

Z inicjatywy biskupa w lipcu 1990 r. zorganizowano na parafii bezpłatne półkolonie dla 100 dzieci. Był organizatorem ochronki dla bezdomnych dzieci w Stalowej Woli w 1991 r., zainicjował utworzenie schroniska dla bezdomnych mężczyzn, zaprosił do współpracy Towarzystwo Pomocy im. Brata Alberta. W domu katechetycznym zorganizowano kuchnię, wydającą bezpłatne obiady dla ubogich. Organizował pomoc dotkniętym skutkom powodzi w diecezji sandomierskiej w lipcu 1997 r. Z jego inicjatywy w Domu Akcji Katolickiej w Sandomierzu zorganizowano kolonie dla dzieci powodzi. Zainicjował powołanie Społecznego Komitetu Solidarności z Powodzianami Rodziny Rodzinom. Odwiedzał mieszkańców poszkodowanych w powodzi, celebrował msze św. w intencji powodzi. Udzielał pomocy powodziom podczas powodzi na terenie diecezji w 2001 r.

Ostatnie lata aktywności Jego Ekscelencji ks. biskupa dra Edwarda Frankowskiego

po odznaczeniu w 2006 roku Krzyżem Wielkim Orderu Odrodzenia polski „za upartą działalność w obronie wolności religii, Kościoła, ale także o niepodległość naszego kraju”

⁹² *Rocznik Diecezji Sandomierskiej*, Sandomierz 1997, s. 65.

⁹³ Projekty architektoniczne i programu studiów Wyższej Szkoły Agrobiznesu i Zarządzania w Stalowej Woli w archiwum w Bibliotece Uniwersyteckiej w Stalowej Woli.

Ksiądz Biskup znany jest z bardzo wytrwałej i ogromnej pracy duszpasterskiej oraz administracyjnej w diecezji sandomierskiej.

W ostatnich latach „ceniony w całej Polsce jako szczególnie znawca społecznej nauki Kościoła oraz niestrudzony obrońca spraw Kościoła i Ojczyzny”⁹⁴.

Głównymi nurtami jego pracy i działalności w ostatnich latach były:

Szczególne troska o rodziny, która wyraża się m.in. poprzez osobiste, duszpasterskie i naukowe zaangażowanie na rzecz polskich rodzin (m.in. konferencje, publikacje, referaty, na uczelniach wyższych oraz m.in. poprzez inicjowanie i działania Polskiego Forum Rodzin oraz w ramach ruchów i stowarzyszeń kościelnych, a głównie Akcji Katolickiej).

Upowszechnianie idei społeczeństwa obywatelskiego. Niestrudzenie od kilkadziesiąt lat stale inicjuje samoorganizowanie się społeczeństwa. Zachęca do zaangażowania społecznego, do różnorodnych form samopomocy, gospodarności, przedsiębiorczości. Szczególnie aktywnie wspiera grupy społeczne zagrożone czy dotknięte wykluczeniem społecznym i ubóstwem, np. dyskryminowani, zwalniani robotnicy, rolnicy, i inne grupy społeczne. Skuteczność jego działań jest wielka bowiem sam wspiera te inicjatywy i poszczególne grupy, stowarzyszenia i osoby na każdym etapie. Znany jest również z pomocy ubogim, opuszczonym, bezdomnym, bezrobotnym (stara się zawsze być w każdym miejscu zagrożonym ubóstwem, angażuje się również w pomoc powodzianom). Systematycznie w swym mieszkaniu przyjmuje i pomaga osobom ubogim i opuszczonym.

Niezmiennie ceniony, szanowany przez Polonię, szczególnie za oceanem, ale też i na wschodzie. Ostatnimi laty Eksceleńcja wykorzystywał wiele okazji pomocy. M.in. szczególną troską otoczył Polonię na wschodzie (np. wyjazdy i pomoc dla mieszkańców Kirowa). Patronuje i wspiera akcje pomocy misjonarzom – m.in. MIVA Polska, pomoc dla misji ks. abpa A. Kozłowieckiego w Zambii w Afryce, a po jego śmierci zainicjowanie, tworzenie i wspieranie fundacji i ośrodka pomocy misjom w Majdanie Królewskim

Niezmiennie od wielu lat ogromną aktywność wykazywał na rzecz młodego pokolenia, od którego zależy przyszłość Ojczyzny. Wyraża się to w licznych organizowanych sesjach naukowych, wykładach, prezentacjach w ramach pracy akademickiej, szerokich duszpasterskich kontaktach z dziećmi i młodzieżą, m.in. w pomocy dzieciom w Ochronce im. św. Brata Alberta w Stalowej Woli, pomocy dzieciom powodzian, a przede wszystkim w organizowaniu i stałej trosce o oświatę, szkolnictwo wyższe w Polsce południowo-wschodniej, na terenie diecezji sandomierskiej, a szczególnie zaangażowaniu na rzecz Filii KUL w Stalowej Woli. Należy też zaznaczyć, że w ostatnich latach Jego Eksceleńcja przeprowadził nowatorskie niezwykle cenne pod względem naukowym badania socjologiczne dokumentujące kondycję społeczną ludności zamieszkującej teren diecezji sandomierskiej oraz skalę przeobrażeń zachodzących w tej społeczności. Wysoko cenione bardzo wnikliwe, obszernie analizy usystematyzowały dotychczasowy stan badanych zagadnień oraz są fundamentalnym źródłem wiedzy dla dalszych prac naukowych.

Jego Eksceleńcję niezmiennie wyróżnia niezachwiana patriotyczna postawa, nieposzlakowana opinia oraz konsekwencja w postępowaniu i głoszeniu prawdy. To ogromna wartość dla społeczeństwa polskiego. Dorobek i świadectwo całego życia Jego Eksceleńcji jest wzorem i przykładem dla młodego pokolenia.

⁹⁴ Gość Niedzielny, edycja sandomierska, nr 42/629 z 15 października 2006, s. I.